

Játszani is engeddd...

A Kiss Áron Magyar Játék Társaság

GYÖRGYI ERZSÉBET

*"Az ember csak ott egészen ember, ahol játszik."
(Nietzsche)*

Négy évet meghaladó fennállása folyamán négy szakosztályában jelentős tevékenységet fejtett ki.(1) A *játéktörténeti, játépedagógiai, játékefejlesztési-gyártási-terjesztési* és a *"korunk játéka"* szakosztály jelentős eredményekről számolhatott be. Társaságunk végzett munkája a játék világának jelentős területeit öleli fel. Az elvégzett munka: tudományos kutatások, kiállítások, előadások, szakmai viták és ülészakok, játékpályázatok, új játékok és mindennek felett a különböző területeken működők egymással kialakuló kommunikációja igen nagy eredmény a játék korábban ugyancsak elhanyagolt és főleg széttagolt területén.

Mégis, amikor a felsorolt eredményeket áttekintve feltesszük a kérdést magunknak: ezek után többet, jobbat, érdekesebbet játszának-e gyermekeink, egyáltalán játszának-e eleget, sőt játszának-e egyáltalán, el kell gondolkodnunk. Nem szólva arról, hogy még a felnőtt ember életében is felmerül ez a kérdés, hiszen a játékra még neki is szüksége van. Mennyire vannak meg életünkben a játék, a játszás feltételei, s amennyiben a nevelés és intézményei napjainkban átalakulóban vannak, e változások mennyire kedveznek majd e nélkülözhetetlen igények kielégülésének. Gyermekeink életében betöltheti-e a játék, a játszás azt a szerepet, amelyet cselekvő, boldog emberre nevelkedésük érdekében be kellene, hogy töltsön. Úgy véljük, hogy a játék közegének léte mellett is szót kell emelnie a "játékosoknak", a Kiss Áron Magyar Játék Társaság tisztségviselőinek. Az egyesek által komolytalannak vélt játék mellett komolyan kell kiállniuk.

Alátámasztandó a játék alapvető szükséglet voltáról mondottakat, a kiterjedt játékszakirodalomból a következő játékefinitiont választottam: "A játékok nem esetleges találmányok. Megvilágítják a felnövekedés gondjait és örömeit, megkönnyítik a csecsemőkortól a felnőttkorig való utazást. Megtanítják a gyereket arra, amiről soha nem is gondolta, hogy meg kell tanulnia, és soha nem is fog emlékezni rá, hogy valaha tanulta, és ellátják őt a legkülönbözőbb tapasztalatokkal, amelyekre semmilyen más módon nem tehetne szert. És ha mindez úgy hangzik, hogy a játékoknak rengeteg mindent kell elvégezniük, helyénvaló emlékeztetni arra, hogy csak a felnőtteket foglalkoztatja a játék ilyen értelmezése. És a felnőttek, lévén közismert ünneprontók, gyakran csinálnak olyasmit, amit a gyermekek maguk sohase tesznek – szem elől tévesztik a gyermekkor játékaiknak valódi értelmét. A játék mindenekelőtt örömet okoz.(2) "A gyermek szempontjából nem az a lényeges, amit ő tesz a játékkal, hanem amit a játék tesz övéle."(3)

A játék nemcsak az emberréválás óta játszik szerepet az élőlények életében. Tudjuk, hogy a fiatal állatok is játszának, játékos tevékenységgel tanulják meg azt, amit a felnőtt állat tesz létfenntartása érdekében csoportja tagjaként. Az ember gyerekének

pedig a bonyolult kultúra örömteli elsajátítására, a társadalomban élés képessége és az arra való készség kifejlesztésére kell a játék. A földkerekségen mindenütt a hagyományos kultúrákban felnövő gyermekek – és e körbe sorolható a magyarországi egykori paraszti kultúra is – játsszal sajátították el felnőttkori létfenntartási és szociális teendőiket, játékosággal téve kellemessé a szükséges, olykor kényszerű tanulást. Sőt, a dolgozó gyermekeknél a munkavégzés szünetei szolgálták játékkalkulmóként, például az állatokat legeltető gyerekek a környezetükben található anyagokból: növényi szárból, csontból, fából készíttettek kis fogatot, állatfigurákat, s ebben kettős örömet lerték, az elkészítésben is és a kész játékszerrel való játszásban is.

A hagyományos társadalmak azonban modernizálódnak. Még a mai felnöttek életében talán elég szerepe volt a játéknak. Milyen tendenciák rajzolódnak ki, hogyan alakul *korunkban* a játék? A technika a játék területére is behatol, ott uralkodóvá is válhat, sőt háttérbe is szoríthatja a játék lényegét jelentő, alapvető emberi tevékenységet.

Különös, aggasztó című könyv jelent meg a múlt évben: "Gyerekek gyermekkor nélkül". (4) Ez az írás döbbenetes képet fest az Amerikai Egyesült Államokban a gyermekek életmódjának drámai változásáról. Megtudhatjuk belőle, hogy újabban az iskoláskor kezdetétől jelennek meg a gyermekek életében azok a cselekmények, magatartások, szokások, amelyek még nemrégben csak a serdülőkorban és az után, az ifjúkorban voltak esedékesek. Jelentősen megváltozott a játék szerepe is ebben a gyermekkorban: "Az összes változás közül, amely átalakította a gyerekkorról alkotott képünket, a legdrámaibb a játéknak mint a gyerekek egyik legfőbb tevékenységének megszűnése. Még egy-két évtizeddel ezelőtt is a gyermekkor egyik megkülönböztető vonása a játék volt, ma viszont a gyerekek a felnöttekével szinte teljesen megegyező szabadidős tevékenységeket folytatnak. ... A változás az iskolás korúak, a 6-12 éves gyerekek körében a legszembeötlőbb, akik valaha önfelelt játékkal töltötték el szabad idejük óráit. Még az egy emberöltővel ezelőtt is hagyományosan népszerű játékok helyett – mint például a fantázia- és szerepjátékok ("papás-mamás"), a babázás és a játékkatonákkal vívott háborúk, az ugrókötelezés és a labdázás – ma a gyerekek kizárólag a televíziót bámulják, vagy az utóbbi időben videójátékokkal mulatják az idejüket." (5) "Persze ma is vannak olyan gyerekek, akik hagyományos játékokkal szeretnék az idejüket eltölteni. Csakhogy elég, ha egy gyerekcsoporton belül azok válnak a legnépszerűbbekké és legmeghatározóbbakká, akik társadalmi értelemben a leginkább korérették – s rendszerint már "túl"vannak a játékokon –, abban a pillanatban nagyon megnehezül azoknak a gyerekeknek a helyzete, akik szívesen játszanának, mert ugyanakkor szeretnének olyanokká válni, mint a hangadók." (6) "Ma ... a gyerekek különálló világának felszámolásával, melyet a televízió és a tudatosan a felkészítést és integrálást célul kitűző gyermeknevelési stratégia eszközével értek le a felnöttek, és a gyerekek többé már nem találnak kellő izgalmat és ösztönzést a hagyományos játékokban. De akkor miben éljék ki magukat ezek az ún. gyerekek, akik szemében a játék elértéktelenedett, de akiket még évek választanak el attól, hogy belépjenek a felnöttek munkás világába? A választ pontosan azokon a területeken találjuk, amelyek a mai szülők félelmeinek is a táptalajául szolgálnak: ilyen a kamaszkor előtti, szinte beteges függőség fokozódó televíziónézés, majd a serdüléssel – olykor már előbb is – kezdődő alkohol- és kábítószer-mámorba menekülés, és az érzékek – benne a szexualitás – birodalmának a felfedezése még az előtt a kor előtt, hogy érzelmileg éretté válnának az önzetlenségen alapuló kapcsolatokra.

Az utóbbi években a pszichiáterek határozott emelkedést figyeltek meg a gyermekkor depressziós esetek számában, pedig a depressziós állapotot eddig összeegyeztethetetlennek tartották a gyermekkor természetével. Talán ez a jelenség is valamilyen módon összefüggésben van a gyerekeknek a fölöslegesség- és elidegenedtség ér

zésével, melyet a múltba vesző időkben a játék tartott távol tőlük."(7)

Hazánkban épp napjainkban állhatnak rendelkezésre azok a feltételek, hogy – legálábbis a társadalom bizonyos rétegeiben – a gyermekkori alakulása erre az útra lépjen. De talán ma még nem ez a gyermekkori játszás legnagyobb akadálya nálunk. A csecsemő- vagy kisgyermekkortól gyermekintézménybe járás korlátozta a generációk egymással való játék-kapcsolatát. A szülők túlhajszolt munkája is végső fokon a játszást akadályozza, erre mutatnak a családi időmérleg-adatok. A gyermekintézményben felnőtt generáció – szülővé válva – kevésbé igényelte a gyerekekkel való játszást, lévén ezt maga sem tapasztalta annak idején. A játékban még leginkább az óvodában részesülhet a gyerek. De hogy az iskolában elegendő tere van-e, az nagyon kérdéses – annak ellenére, hogy számos pedagógiai kezdeményezésben helye van. A játék sokszor nem kerül pénzbe, csak tudni kell a játszás módját! Valamikor az iskolások az óráközi szüneteket végigjárták, s a hagyományos játékok sajátos fegyelme megőrizte az iskolaudvarokat a zabolátlan, program nélküli vadulástól. De helye van a játéknak a napköziben, a torna- és énekórán, és talán további tanórákon is, akár az oktatás játékos módjával, akár közbeiktatott, figyelemélénkítő játékkal. Jelen kell lennie a nyári vakációban, a kirándulásokon, a játszótérekben. Nem fogyhat ki a játék a fiatalok életében sem, addig ki kell tartson, amíg a felnövő fiatal képessé válik arra, hogy felnőttként saját gyermekének játszótársa legyen.

Társaságunk kívül áll az iskolaügyön, abban csupán pedagógus tagjai képviselik. Így szinte a "partról" nézhetjük csak, ami az iskolákban történik, vagy nem történik. Társaságunk kötelességének érezzük, hogy a játszás létjogosultsága mellett szóljon; hogy mintegy a játék ügyvédje legyen; hogy a gyermekek játszáshoz való jogát, a játék társadalmi hasznosságát hangsúlyozza. Ezért javasoljuk és kérjük, hogy mindazok, akiknek e téren akár eredményeik, akár gondjaik vannak, vegyék igénybe a Társaság fórumait, hogy azok – általa – közkinccsé váljanak, vagy közös gondolkodás segítse megoldásukat.

Amikor a játéknak az életben és az iskolában nagyobb terek kívánunk, akár Ady Endre verssorait is idézhetjük:

"Ha élet zengi be az iskolát,

Az élet is derűs iskola lesz."

A spontán gyermeki játék nem luxus. Hozzásegít ahhoz, hogy az élet emberibb legyen, hiszen a játék nem múlt el életünkben a gyermekkorral; minden kedvvel végzett munkánkban visszatér.

Jegyzetek

1. A Kiss Áron Magyar Játék Társaság 3. közgyűlésén, 1991. október 26-án, a Budapesti Tanítóképző Főiskolán elhangzott vitaindító kissé átdolgozott változata.
2. *Cherfas, Jeremy*: Ez csak játék. In: Nem csak kenyérral él az ember. A nem létfontosságú tevékenységek. Szerk.: Cherfas, Jeremy, Lewin, Roger. Bp., 1986. 66. 1.
3. I.m. 61. l.
4. Winn, Marie: Gyerekek gyermekkor nélkül. Bp., 1990.
5. I.m. 104. l.
6. I.m. 106. l.
7. I.m. 113. l.